

İzmir Akdeniz Akademisi'nden / From the Izmir Mediterranean Academy

Akdeniz'in Kıyı Kentlerinde Sürdürülebilir Yaşam Uluslararası Sempozyumu

DOI 10.32325/iaad.2019.8

Akdeniz bu denize kıyısı olan veya bölgenin ülkesi olarak değerlendirilen ülkelerin farklı kültürlerini ve farklı ekosistemlerini bir arada barındırmaktadır. Kapalı bir denizin etrafında bu kültürleri birbirine bağlayan en önemli unsur, denizcilik ve denizciliğin kilit noktaları olan doğal limanlardır. Bu limanlar ekonominin, kültürel ve sosyal ilişkilerin düğümlendiği merkezler olagelmıştır. İzmir Körfezi de anılan bu doğal limanlardan biridir.

İzmir Akdeniz Akademisi Ekoloji Koordinasyon Birimi, İzmir'in denizle ilişkisini güçlendirme stratejisi kapsamında 2016'da İzmir Körfezi'ni tüm boyutlarıyla ve paydaşlarıyla ele alan Körfez Arama Çalıştayı gerçekleştirmişti. Bu çalıştaylar sonucunda "Akdeniz'in Kıyısında" üst başlığıyla alanında uzman akademisyen, sivil toplum örgütü temsilcisi, kamu personeli ve karar vericilerin katkılarıyla bir paneller serisi ve ardından uluslararası bir sempozyum düzenlenmesi kararı alındı.

Vatandaşların soru ve katkılarına açık forumlarla gerçekleşen yedi panel düzenlendi: "Körfezin Değerleri" (26 Mart 2016), "Tarihsel Perspektifte İzmir Körfezi (21 Mayıs 2016), "İzmir Körfezi'nde Deniz Kültürü" (14 Haziran 2016), "İzmir Körfezi'ne Ekolojik Dokunuşlar" (9 Kasım 2016), "İzmir Limanı ve Liman İşletmeciliği" (10 Aralık 2016), "İzmir Körfezi'nde Deniz Ulaşımı" (17 Aralık 2016) ve "İzmir Körfezi ve Bellek" (18 Şubat 2017).¹ Bu paneller daha sonra İzmir Akdeniz Akademisi tarafından yayımlanan *Akdeniz'in Kıyısında*

da İzmir Körfezi (2018) başlığını taşıyan bir kitaba evrilmiştir.

İzmir Körfezi'nin tüm boyutlarıyla ele alındığı bu panellerin ardından 6-7 Aralık 2018 tarihlerinde, Ahmed Adnan Saygun Sanat Merkezi, İzmir'de "Akdeniz'in Kıyı Kentlerinde Sürdürülebilir Yaşam Uluslararası Sempozyumu" gerçekleştirildi. Sempozyumda Türkiye, İtalya, Yunanistan, İngiltere ve Hollanda'dan uzman akademisyen, sivil toplum örgütleri temsilcileri ve karar vericiler, Akdeniz kıyı kentlerinde sürdürülebilir, yenilikçi ve bütünlük kentsel çözüm önerilerini paylaştılar. "Akdeniz'de Bellek ve Yaşam", "Ekolojik Sürdürülebilirlik", "Ekonomik Sürdürülebilirlik", "Katılımcılık/Yönetişim", "Mekânsal Planlama ve Körfez" başlıklarında oturumların yer aldığı sempozyum, sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ve vatandaşların katıldığı "Akdeniz'in Kıyısında İzmir'i Birlikte Düşünmek" başlıklı bir forum, değerlendirme oturumu ve kapanış bildirgesiyle sonlandı.

Sempozyumda öne çıkan tespitler aşağıda özetlenmektedir:

1. İzmir Limanı 21. yüzyıla kadar ülkenin önemli bir ticaret limanı olarak iş görmüştür. Liman sayesinde sadece ticaret değil, kültürel ve sosyal ilişkiler de gelişmiştir. Artan uluslararası ve bölgesel ekonomik ilişkiler sonucunda İzmir'in çevre ilçelerinde Aliağa, Petkim, Çeşme limanları gelişmiş ve Çandarlı Limanı da gelişme sürecine girmiştir. Söz konusu ekonomik eğilimler ve kentin bölgesiyle birlikte ele alınması zorunluluğu çerçevesinde limanların gelişimi ve dönüşümünün tartışılması gereklidir.

2. Dolayısıyla, İzmir Limanı bugün ve gelecekte kentin en önemli parçası olarak

1 Bu yedi panelden dördünün değerlendirmelerine İzmir Akdeniz Akademisi'nden bölümü altında, "Akdeniz'in Kıyısında" üst başlığıyla Meltem'in önceki sayılarında yer verdik. Bkz. Güzel Yücel Gier, "Körfezin Değerleri; İzmir Körfezi'nde Deniz Kültürü", *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Kitabı* (İzmir: İzmir Akdeniz Akademisi, 2016), 142-144; Ayşe Filibeli, "İzmir Körfezi'ne Ekolojik Dokunuşlar; İzmir Limanı ve Liman İşletmeciliği", *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi* 1 (Yaz 2017): 85-86—en.

korunmalı ve kentle bütünleşik gelişimi konusunda planlamalar ve çalışmalar yapılmalıdır.

3. Kıyı kentleri, kordonu ve meydanlarıyla Akdenizli bir yaşam deneyimi sunar. İzmirililerin körfezi daha çok kullanabilmesi için İzmir-Deniz gibi uzun soluklu ve büyük ölçekli katılımcı tasarım projelerinde sahiplenmeyi destekleyici yeni girişimlerde bulunulmalıdır.

4. Kadın çizmesi biçiminde iç, orta ve dış bölümlerden oluşan İzmir Körfezi, Akdeniz Fokları başta olmak üzere soyu tükenmekte olan pek çok canlıya yaşam ortamı sağlamaktadır. Körfezin doğal yapısı içinde yer alan Kuş Cenneti'nin de içinde olduğu doğal koruma alanları (lagünler) hassasiyetle korunmaya devam edilmelidir.

5. Yenilikçi ve bütünleşik kent uygulamaları çerçevesinde hassas kara-deniz ara kesitindeki ekosistemler için bellek hazırlanmalı, Körfez'in mavi-yeşil gelişimine dair temel parametreler belirlenmelidir. İzmir Körfezi'nin biyoçeşitliliğinin korunması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

6. Bugüne kadar İzmir Körfezi'nin su kalitesinin korunması ve canlılığının artırılmasına yönelik çalışmaların karar vericiler tarafından dikkate alındığını görmek sevindiricidir. İklim değişikliği ve insan aktivitelerinin İzmir Körfezi'ndeki fiziksel ve biyolojik süreçlere etkisinin izlenmesine yönelik süregiden çalışmalar geliştirilmelidir. İzmir Körfezi'nin kavramsal modeline yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu kapsamda, biyoçeşitlilik çalışmaları yapılmalı, gerçek zamanlı gözlem sisteminin bilimsel çalışmalar için bir laboratuvar niteliği taşıdığı göz önünde tutularak, bu sistemin sürdürülebilir olması ve ölçüm parametrelerinin çeşitlendirilmesi sağlanmalıdır.

7. Dünya ölçeğinde kıyı kentlerinin iklim değişikliğinden en fazla etkilenen bölgeler olduğu belirtilmiştir. Akdeniz havzasının ortalama sıcaklıkları dünya ortalamasından yüksektir. Dolayısıyla, iklim değişikliği etkileri havzada yoğun biçimde hissedilmektedir. Günlük yağışların azalmasıyla Güney Akdeniz'de önümüzdeki

dönemde su kıtlığının artacağı, bunun sonucu olarak göç probleminin de artarak devam edeceği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra sel riski, erozyon riski, deniz seviyelerinde meydana gelebilecek yükselmeler gibi etkilerin kıyı kentlerindeki yaşamı olumsuz etkileyeceği vurgulanmıştır. İklim değişikliğinin neden olacağı olumsuz etkilerin giderilmesine yönelik önlemler konusunda farkındalığın artırılması ve detaylı çalışmaların yapılması önerilmiştir.

8. Ekolojik yönetim önemle ele alınmalıdır. Planların ve stratejilerin oluşturulmasında bilgiye dayalı katılım temel olmalıdır. Katılımın örgütlenmesinde bilimsel imece ve vatandaş imecesine önem verilmeli, proje ve stratejilerin başlangıç aşamasından uygulanmasına kadar olan süreçte birlikte üretim ve birlikte tasarım-uygulama perspektifi hayata geçirilmelidir.

9. Akdeniz perspektifini geliştirmeye yönelik ekolojik, ekonomik ve kültürel ağların geliştirilmesine özel önem verilmelidir. Bu anlamda denizel ağları diğer tematik ağlarla ilişkilendiren proje ve çalışmaların birbirleriyle ilişkilerinin kurulması sağlanmalıdır. Avrupa Bisikletli Turizm Ağı Eurovelo 8 nolu Akdeniz Rotası'nın Akdeniz'in güney kıyılarından başlayarak İzmir'e ve İzmir üzerinden Türkiye'nin güney kıyılarına ulaşması bu anlamda değer taşımaktadır.

10. Liman oluşumunda, kent ve liman, kıyı ve liman ile Metropolitan Kıyı Kenti birlikte doğru analiz edilirse, kısaca deniz-kara ilişkileri ilkesel olarak fiziki plan ve yönetim çerçevesine kavuşturulursa, İzmir Körfezi'nin bir müşterek olarak geliştirilmesinde ve kentin yaşam kalitesi ve demokratik taleplerinin karşılanmasında doğru hedeflere ulaşılabilir.

11. Sıfır atık olgusu çevre korunması bakımından çok önemlidir. Sıfır atık ve döngüsel ekonomi yaklaşımı ile atık su ve katı atıkların artırılması, geri kazanılması ve yeniden kullanımının sağlanmasıyla körfezin korunması ve geliştirilmesi için geleceğe yönelik planlamalar yapılmalıdır.

12. Akdeniz'de Asya ve Afrika'daki ticaret potansiyelinin artması nedeniyle, dünya

deniz ticaret trafiği batıdan doğuya doğru kaymıştır. Bu kapsamda, İzmir Limanı'nın uluslararası ticaret limanı olarak hizmet verecek yeşil-çevre dostu liman standartlarına getirilmesi önerilmektedir. Bu çerçeveye dair endikatörler ulaşım, çevre, sosyo-kültürel ve iklim boyutları dikkate alınarak oluşturulmalı, sürdürülebilir gelişme hedefleriyle çapraz bağ kurularak izlenmeli, liman master planı yapılmalı, dijitalleşme teşvik edilmeli ve çok aktörlü bir yönetim çerçevesi kurulmalıdır. Yeşil büyümenin felsefesi olan kaynakları verimli kullanmak çevreye ve doğal kaynaklara etkileri azaltmak fikrinden hareketle çalışmalar yapılmalıdır.

13. Deniz limanları ve liman kentleri dünya ekonomisi açısından kritik öneme sahiptir. Bir Akdeniz liman kenti olan İzmir, dünyada büyüyen deniz ve denizcilik faaliyetlerinden gereken payı almalıdır.

14. Türkiye'de kıyı kentleri en yüksek ekonomik değeri üretmektedir. Ancak, Türkiye'nin liman kentleri küresel çapta sıralamada oldukça gerilerde kalmaktadır. Dolayısıyla, İzmir'deki denizcilik ekonomisinin dünyaya bütünleşik olarak eklenilebilmesi ve fırsat oluşturabilmesi için mavi büyüme sektörlerinden yararlanılması sağlanmalıdır.

15. Akdeniz genelinde ortak görüş oluşturan mavi-yeşil büyüme, bütünleşik kıyı yönetimi, çevre dostu planlama ve tasarım ile yenilikçi yaklaşımlar çerçevesinde kalkınma prensipleri gelecek gelişimler için temel alınmalıdır.

16. İzmir Yarımadası'nın kara-deniz etkileşimindeki örnek teşkil edebilecek rolü ve burada uygulanması önerilen imece modeli desteklenmeli, Zeytin Okulu gibi örnekler çoğaltılarak aktif gönüllü katılımı diğer Akdeniz değerlerini de içerecek şekilde yaygınlaştırılmalıdır. Doğanın öğretmen olarak gösterdiği döngüsellik ve bağlantısallık temel alınarak farkındalık ve eğitime dair yenilikçi uygulamalar yaygınlaştırılmalıdır.

17. Körfez ve kıyı alanlarındaki belediyeler ortak gelecek bilinciyle hareket etmeli ve Akdeniz Aksiyon Planı için kentler deneyimlerini paylaşmalıdır.

Sonuç olarak, Akdeniz kıyı kentlerinde sürdürülebilir yaşam için "bereketin dönüşü", "imecenin yaygınlaşması"; "yeşil ve mavi gelişme" için doğanın, aklın ve bilimin önderliğinin sağlanması gereklidir. Bunların gerçekleşmesi "İzmirli ile birlikte İzmir'in denizle ilişkisini yeniden yazarak" yöneticiler, karar vericiler, akademisyenler, sivil toplum örgütleri ile İzmirli vatandaşların "birlikteliği ile mümkün" olabilecektir.

Güzel Yücel Gier, Ayşe Filibeli, Koray Velibeyoğlu, Ümit Erdem, İpek Sönmez, Melek Demir

Boyozun Akdeniz'deki Yolculuğu

DOI 10.32325/iaad.2019.9

İzmir Akdeniz Akademisi, Akdeniz'in tarihsel önemdeki çeşitli tarım ürünlerini ele aldığı konferans dizilerini sürdürüyor. İzmir Sanat'ta 25 Mayıs 2019 günü düzenlenen konferans "Boyoz ve Keşkeğin Akdeniz'deki Yolculuğu" başlığını taşıyordu. Moderatörlüğünü Alp Yücel Kaya'nın yaptığı bu buluşmanın konularından ilki İzmir'in simge fırın işlerinden boyozdu. İkinci konuşmacı, Kültürel Araştırmalar Vakfı'ndan Nihal Kadioğlu Çevik ise buğdayın Anadolu'da törenselleşen bir yemeğe dönüşmüş hali olan keşkeği ele aldı.

Konuşmacılarından biri bendim ve "Endülüs'ün Katmeri, İzmir'in Böreği: Boyoz - Yufkanın Akdeniz'deki Durakları" başlıklı sunumunda İzmir boyozunun İspanya Yahudilerinin dinlenme ve ibadet günleri olan Şabat için hazırladıkları bir katmerden köken aldığına dikkat çektim. Boyozun en erken hali olan bu Endülüs katmerinin geçmişi Kuzey Afrika ve Orta Asya konargöçer topluluklarına kadar takip edilebildiğimizi hatırlattım. Adı "Şabat" olan bu katmerin Yahudilerin Osmanlı topraklarına yerleşmelerinin ardından börek formu kazandığını; Şabat sofrasında bu hamur işini bulundurma geleneğinin İzmir, Tire ve Milas gibi yerleşimlerde yaşatılmış olduğunu; boyoz ismini bu kentlerde aldığı, bugünkü ticari şekline ise İzmir'de kavuştuğunu anlattım. İzmir'in simgesi haline gelen boyozun bünyesinde bir dizi göçler tarihi